S. Esser

Naar aanleiding van I La Galigo

In: Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde 117 (1961), no: 3, Leiden, 384-385

This PDF-file was downloaded from <http://www.kitlv-journals.nl>

KORTE MEDEDELINGEN

NAAR AANLEIDING VAN I LA GALIGO. Het volgende is ontleend aan een brief van Dr. S. J. Esser aan de heer R. A. Kern, gedateerd 30-8-1939 en geschreven naar aanleiding van de ontvangst van een exemplaar van het boek van Kern, *Catalogus van de Boegineesche, tot den I La Galigo-cyclus behorende handschriften der Leidsche Universiteitsbibliotheek alsmede van die in andere Europeesche bibliotheken*, Leiden 1939, met wijziging van de spelling van het Nederlands:

Het eerste wat in Zuid-Celebes de aandacht trekt, als men uit de Residentie Manado komt is wel dat het oude daar nog zoveel krachtiger leeft dan in het Noorden. Vermoedelijk heeft de verwestering van de Minahasa op de hele residentie haar stempel gezet. In Wotoe leeft men nog geheel in de sfeer van de geesten en goden van de Lagaligo, althans ten dele, want de figuur van Lagaligo zelf is er bv. vrijwel geheel onbekend. Sawerigadi is algemeen bekend, maar verder zijn het blijkbaar vooral de oude Datoes van Loewoe en derg. waarmee men leeft. Jammer is dat de mensen zo geheimzinnig zijn met alles was hun godsdienst aangaat, zodat men er moeilijk achter kan komen. Een grote godheid schijnt Mohole te zijn, die ik echter tot nu toe niet heb kunnen thuisbrengen. De Islaam is in heel Loewoe blijkbaar meer een ornament dan dat men het de godsdienst des volks zou kunnen noemen (vreemdelingen uitgezonderd). Ik heb uit Wotoe allerlei gegevens, die ik momenteel bezig ben in een boek bij elkaar te zetten, welk boek moet omvatten: spraakkunst, verhalen en andere teksten met vertaling en aantekeningen, en enige uiteenzettingen van historische en ethnografische aard. Ik vrees echter dat dit boek zo gauw nog wel niet klaar zal zijn, want juist Uw I La Galigo heeft mij duidelijk gemaakt hoeveel waarde die gegevens kunnen hebben, en ik zou ze daarom graag nog wat nader bestuderen en met autoriteiten bespreken, ook in Tjerekëng en Oessoë (bij Malili), waar de alleroudste zetel van Loewoe heeft gelegen. Helaas spreekt de bevolking daar Boeginees welke taal ik tot mijn schade nog steeds niet machtig ben. Toen Uw boek kwam had ik juist een kwartaalverslag ingeleverd bij de Directeur van Onderwijs waarin ik o.m. betoogde dat het Loewoe-probleem het belangrijkste is van geheel Celebes, omdat Loewoe vanouds het centrum is geweest, waarvan invloeden zijn uitgestraald over het gehele eiland met uitzondering van de noordpunt. U spreekt niet veel over de geografische ligging van de in het gedicht genoemde contreien. Maar Tompotika (ik spel de woorden maar op z'n Wotoes, dat geen hamza kent) ligt in de „Vogelkop” (schiereiland Balantak bij Loewoe) en uit verschillende gegevens uit die streken . . . blijkt wel dat ook het ontstaan van Banggai en de rijken die daar vroeger gelegen hebben met Loewoe in verband moet worden gebracht. Zo ook de rijkjes in het Kailise, zoals trouwens uit het boek van Kruyt ook al blijkt. De verhouding tussen het Ledo en het Wotoes (Laedo) is me nu ook duidelijk geworden: volgens de overlevering in Wotoe zijn er een aantal emigranten uit Wotoe naar het Paloesse gegaan met een prins die met de Datoe (toen een vrouw) minder goed op kon schieten. Een andere prins, in dezelfde omstandigheden verkerende, ging naar Boetoeng. De Datoe was hun jongere zuster, aan wie hij haar geboorte beloofd was dat zij Datoe zou worden. Inderdaad zijn het Wolio en het Ledo in allerlei opzichten afwijkend van de talen in hun omgeving, wat toe te schrijven is aan Wotoese invloed. Het Wolio is veel eenvoudiger dan de andere Boetoeng-talen, en moet als een bijzondere taal beschouwd worden, wel

van de Boetoengse groep, maar toch met heel veel Wotoese elementen erin. Het Ledo is een dialect van het Kailies, dat afwijkt doordat een aantal woorden en vormen niet-algemeen-Kailies zijn. De laatste zijn dan toe te schrijven aan Wotoese invloed. Men spreekt echter ook van een oudere verhuizing onder Sawerigadi. Hierbij komt de vraag kijken wat de oudste kraton van Loewoe (ik merk in het voorbijgaan op dat Malimongëng een lage berg is in de buurt van de mond van de Kalaena') gesproken heeft, Wotoes of Boeginees of nog wat anders. Eerst neigde ik tot het Wotoes, maar de lezing van Uw boek heeft mij doen overhellen tot het Boeginees als de oudste taal (dat de mensen er thans Boeginees spreken zegt weinig, omdat de dorpjes zo nietig zijn en er overal Boeginese immigranten zijn aan te wijzen). Toch kan ik nog niet geloven dat Loewoe het stamland is van de Boeginezen. Wel van de vorstengeslachten, maar ook van het volk? [Vgl. I La Galigo p. 7]. Er wonen momenteel in heel Loewoe (Kolaka inbegrepen) misschien niet meer dan een 40.000 Boeginezen, waarvan 10.000 in de onderafd. Palopo. (Deze lieden noemen zich zelf alleen dan Boeginezen wanneer zij uit het Boeginese land geïmmigreerd zijn, anders „Loeworezen”, wat zeer verwarrend is.) Ik wil de volgende maand een causerie houden voor de Afdeling Taal-, Land- en Volkenkunde [van het Kon. Bataviaasch Genootschap] over Uw boek en wat daarmee samenhangt, speciaal de cultuurhistorische kant der zaak, en de mensen aansporen, eens een oudheidkundig onderzoek in te stellen in het hart van het oude Loewoe, de kuststrook tussen Wotoe en Malili. Het eiland waar Sawerigadi in de diepte is verdwenen wordt aangewezen in de mond van de Malili-rivier, die tevens die van de rivier van Tjerekëng is. Een interessant probleem in dit verband is dat van Mori. Het zoëvingenoemde eiland heet Mori, de vorst van Mori (afkomstig uit het Noehase, d.i. Matano) noemde zich Datoe, en Tjerekëng en Oessoë liggen eigenlijk midden in het Morise taalgebied. De oudste vestiging van Loewoe heet dan ook Poensi Mewoeni (een berg bij Tjerekëng) en dit is Mories en betekent „verborgen pisang”. In de mythische namen die ik in Wotoe vond zitten allerlei Morise elementen, zo ook in een heilig gezang dat Cense in Tjerekëng optekende. Andere liederen in Tjerekëng en Oessoë zijn echter weer in het Wotoes gesteld! Het probleem ziet er ingewikkeld genoeg uit. In elk geval is de mokole van Matano een van de landsgroten van Loewoe. Het woord mokole is echter weer Tae' [volgens mededeling van Dr. H. van der Veen geen Tae' maar Bare'e], en dit brengt ons tot het probleem van het Tae', want de taal van Loewoe (feitelijk zelfs van de kota Palopo) is ongetwijfeld het Tae'. Dat het Wotoes een Toradja-taal zou zijn, zoals ik op de taalkaart heb aangenomen, is overigens onjuist gebleken. Het is wel degelijk een Zuid-Celebes-taal, met verschillende invloeden van Toradjase en Morise oorsprong.

Mocht U een lijst van woorden hebben gemaakt die in de Lagaligo voorkomen en die U niet thuis kunt brengen, dan kan daarnaar wellicht in Wotoe een onderzoek worden ingesteld, want verschillende woorden die volgens Matthes „Oud-Boegineesch” zijn worden in Wotoe dagelijks gebruikt. Overigens gebruikt men in Wotoe de eigennamen uit de Lagaligo in de Boeginese vorm! Het aantal problemen is legio.

Uit een verhaal dat ik in Wotoe optekende blijkt dat de in de I La Galigo, p. 31, nt. 2 bedoelde Punna Liung wel degelijk een krokodil is. Dat mensen op de rug van krokodillen worden vervoerd komt in verhalen meer voor.